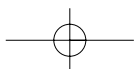
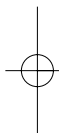
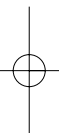

Jordi Palou
Pau Vidal

RodaMots

Editorial Empúries
Barcelona

© Jordi Palou i Pau Vidal, 2009

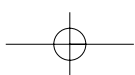
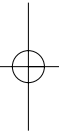
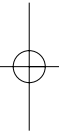
Primera edició: març del 2009

© d'aquesta edició: Grup Editorial 62, s. l. u.,
Editorial Empúries
Peu de la Creu, 4 - 08001 Barcelona
info@grup62.com
www.editorialempuries.cat

Fotocomposició: Víctor Igual
Impressió: Limpergraf

Dipòsit legal: B. 6.434-2009
ISBN: 978-84-9787-414-4

Reservats tots els drets.
Prohibida qualsevol mena de còpia

Taula

Llarga vida al mot!, <i>per Roger de Gràcia</i>	9
Breu història d'un robatori d'esclaus (Deu anys fent rodar mots)	11
Homemots (Epònims)	17
Molt de mot per no res (Fresses i sorolls)	22
El mot i qui el vetlla (Entorn de la mort)	26
Pagesívola (El camp i els pagesos)	31
No és el que sembla... (Mots emprats en un sentit diferent de l'habitual)	36
Mots a quatre pessetes (Diners)	40
La mare que els va dir! (Insults i desqualificacions)	45
Mots, i no paraules (Monosíl·labs)	53
Manlleus (Mots en préstec)	58
No vols mot? Doncs dues tasses (Reduplicacions)	64
Mots per vots (Efectes col·laterals de la política)	68
Hi ha un mot al meu plat! (Frases fetes amb aliments)	73
Plaraules (Mots planians)	79
De què es tracta? Descriure (Descripcions de persones)	84
Mots suats (Mots estiuencs)	88
I de gran vull ser... motaire! (Oficis)	93
Oh, no! mmm... ah! top! ei! ah! (Onomatopeies)	98
Blogamots (Mots trets de blogs)	102
Moiximots (Gats)	107
Motorrats (Embriaguesa)	111
Mots sobre el terreny (Accidents geogràfics)	115
A mots i barrals (Pluja)	120
Mots[®] (Marques)	124

Si els sap tothom són profecia (Expressions d'origen bíblic)	128
Desfilada de mots (Induments... manllevats)	134
Qui deia que jamai jalàvem? (Mots provinents de l'àrab)	139
Jo també hi vull dir la meva (Suggeriments dels subscriptors de 'Cada dia un mot')	145
Enganyívola (Enganyifes)	153
Mots, i no pas pocs! (Sinònims de 'molt/s')	158
Verbs bestials (Verbs derivats de noms d'animals)	162
Passats per H₂O (Mots relacionats amb l'aigua)	167
Fantasmots (Èssers fantàstics)	175
Tretze són tretze (Mots relacionats amb els nombres)	183
La mesura dels mots (Unitats de mesura)	189
Amb el dit, dit, dit... (Mots compostos amb parts del cos)	195
Cada mot al seu corral (Mots nadalencs)	200
D'estar per casa (Mots locals)	206
Amb denominació d'origen (Mots derivats de topònims)	215
Motatis motandis (Locucions llatines)	221
Mots com... com... com motos? (Comparacions)	226
I com ho fonies, això de les homofonies? (Homòfons)	232
Mam & nyam (Menjar i beure)	240
Zzzzzzzz... (Dormir i somiar)	246
El mot d'on ve (Etimologies curioses)	252
Amb candeletes (Locucions i frases fetes d'origen religiós)	257
De porc i de senyor (Mots relacionats amb els porcs)	263
Ara et toca a tu! (Enigma)	268
Orgue de mots (Caos)	279
Índex d'autors motats	285
Índex de mots rodats	289

Llarga vida al mot!

Quan vaig néixer de seguida vaig ser molt ‘mono’ i ‘rabassut’.

De petit insistien que era un ‘nervi’ i un ‘belluguí’.

En l’adolescència van descobrir que també era una mica ‘malcarat’ i, sovint (com em van dir algunes nòvies) un ‘barrut’.

Ara que ja tinc una edat, de paraules me’n diuen moltes cada dia, però probablement la més repetida és la que em descriu com un ‘despistat’.

Jo crec que no n’hi ha per a tant, però vaja. Per on anava? Ah, sí...

Som mots. Som els mots que diem, però sobretot els que ens diuen els altres.

No vaig ser pas jo qui va decidir dir-me Roger de Gràcia. Ni vaig ser jo qui, a l’hora del pati, va decidir dir-me ‘Roger de Llúria’, ‘Roger de Flor’, ‘Passeig de Gràcia’ o ‘Roger Desgràcia’. No vaig ser jo. Però qui seria jo avui sense tots aquests apel·latius? Un altre (poder seria, per exemple, un simple gració... vull dir, gracienc com els dos que han fet aquest llibre. Deu ser que els de la vila hi tenim tirada, per aquestes coses).

No és estrany que amb els anys les paraules t’acabin atrapant. Les sents, te n’enamores i ja no les pots abandonar.

Comences com un ‘mindundi’ i acabes, ja ho sabeu, com un ‘caçador de paraules’. I com més en caces, més t’agrada.

Com no t’ha d’atrapar la cacera, quan descobreixes que ‘gitano’ ve de quan els primers que van topiar-s’hi creien que aquella gent de pell bruna provenien d’Egipte i per això els deien ‘aegiptanus’? O quan t’assabentes que ‘calamar’ ve del grec *kálamos*, mot que descrivia l’estrí que feien servir els antics per escriure amb tinta...

I encara més: quan t’assabentes que als Ports de Beseit les plegadores d’olives no acabaven la jornada esgotades sinó ‘escorrompantides’, que a Gòsol de la columna vertebral en diuen ‘la biga de l’esquena’ o que a l’Alguer les coses no són mai maques sinó sempre ‘belles’...

I una última descoberta fascinant sobre la vida d’aquesta espècie zoològica: sabeu quan es mor una paraula de moda? Una de tan actual com ara *fashion* o *cool*? Doncs quan la diu ta mare... Llavors tu, que ets un adolescent modern i original, t’adones que en necessites una de nova.

I tot torna a començar: neix un nen i de tan bonic com és li diuen que és molt ‘mono’, i si s’engreixa li diran que s’ha fet ‘rabassut’... I així comença la seva col·lecció.

Nosaltres som mots. Ells ens fan a nosaltres i nosaltres els fem a ells.

Per això hi estem enganxats.

Per cert, ara que hi penso... D’on deuen venir la paraula ‘mot’ i el mot ‘paraula’?

Marxo corrent, que se m’ha girat feina!

Llarga vida al mot i, com diuen a l’Alguer: «Tantes belles coses!».

ROGER DE GRÀCIA

Breu història d'un robatori d'esclaus

Deu anys fent rodar mots

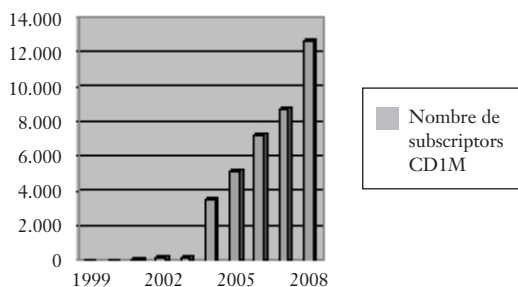
Aquest llibre és un plagi. Ho és tant, que el dubte va ser si titular-lo *RobaMots*. Ara bé, és un bon plagi. Com deia Josep Pla, que d'això de plagiar (i sobretot plagiar-se) en sabia un niu, el plagiar també fa el seu paper si té encert a triar allò que plagia. O potser era Joan Fuster qui ho va dir? No hi fa res, segur que Pla l'hi devia plagiar.

El mot *plagi* ve del llatí *plagium*, que vol dir «robatori d'esclaus d'altri; segrest», i aquest, del grec *plágios*, «oblic, enganyós». Ja ens agradaria poder anar robant esclaus d'altri, però això és el que tenen els mots: que amb el temps evolucionen i passen a significar coses diferents.

L'esclau de 'Cada dia un mot' es diu *A Word A Day*. El vaig conèixer un dia d'hivern del 1999, quan una amiga i subscriptora d'aquell servei, la Judy Rohrer, m'hi va subscriure. Per agrair-li el gest, vaig decidir enviar-li una paraula cada dia en català. Aquí va començar tot: el plagi de l'invent d'Anu Garg (factòtum d'*A Word A Day*) i això que tenui entre mans.

Com és fàcil d'imaginar, les primeres trameses eren una mica matusseres, però amb el temps la cosa ha anat millorant. Els subscriptors números 2 i 3 de l'invent van

ser Daniel Sherr i Mary Ann Newman, no sé si respectivament o viceversament. Menció honorífica, doncs, al trio de subscriptors inicials per la fidelitat, la paciència i els seus comentaris i suggeriments.

Evolució dels subscriptors de ‘Cada dia un mot’.

Com que la cosa va anar creixent més i més i semblava que al final no hi cabríem tots, el 2004 obrim casa pròpia a www.rodamots.com, amb l’arxiu de tots els mots enviats i un nou sistema de tramesa dels missatges als subscriptors. Més agraïments als qui van fer materialment possible aquelles novetats: Miquel Soler i Joan Vilarnau. La difusió per internet creix i creix fins que el sistema de distribució dels missatges es col·lapsa i ens obliga a un nou canvi. Des del 2007 la gestió d’altes i baixes i la tramesa dels missatges és a càrrec de l’empresa Drac Telemàtic, de Terrassa.

‘Cada dia un mot’ és justament això: la tramesa d’un mot cada dia a qui vulgui rebre’l per correu electrònic. Un mot, només? No, uns quants: el mot en qüestió —que també pot ser una frase feta, una locució o un refrany—, amb el guarniment del significat, l’etimologia, una citació o dues per il·lustrar-ne l’ús, enllaços d’interès, la fra-

se del dia... Que cadascú n'agafi el que vulgui. Tot plegat s'envia gratuïtament als subscriptors però també queda penjat a la web. El noranta per cent del material d'aquest llibre, doncs, és un autoplagi del que tenim a la web, tot i que no sempre és fàcil trobar-hi el material tan ben endreçat i pentinat com aquí.

Per què passar a paper una cosa que ja existeix a la xarxa? Perquè internet és un invent molt útil però també molt intangible, que hi és i no hi és, i hi trobes de tot menys justament allò que cerques en un moment donat. (I perquè no sempre ens acompanya allà on ens ve de gust llegir, com pot ser el llit.)

El moment donat és aquest. RodaMots fa deu anys que rutlla, i havia arribat l'hora de donar-li existència sobre el paper, simplement per deixar constància escrita d'una realitat virtual (si em permeteu l'oxímoron) que és molt més àmplia, però no sempre tan pràctica: les pàgines les podem fullejar, esfullar, subratllar, guixar, estripar, esmenar i fer-hi ninots al marge, cosa que amb una web no és fàcil. D'altra banda, imagineu-vos que un mal dia internet peta i se'n va tot a can Pistras. Els ciberhistoriadors del futur podran reconstruir l'e-existència de 'Cada dia un mot' a partir d'aquest llibre. No és pas poca cosa!

Els mots es presenten en ramells de cinc, agrupats per temes, per mantenir el format de 'Cada dia un mot', en què normalment hi ha un fil conductor que aplega els cinc mots de la setmana. Els temes poden ser més o menys anecdòtics, ja que al capdavant allò que queda són les paraules. Com diu la nostra divisa (un vers manllevat de Vicent Andrés Estellés), «Dins un mot, quanta gent que hi viu!».

Normalment hi fem constar l'etimologia, que és com una petita biografia del mot. Quan no hi és, no és que

ens l'haguem descuidada, sinó que hem cregut que no valia gaire la pena: alguns mots també han tingut una vida grisa, com el quadern pla. I el mateix amb les diferents accepcions que pot tenir un mot: quan n'hi ha un amb més d'un significat però no hi figuren tots, és que no calia per al tema que li ha tocat. No tenim cap afany d'exhaustivitat, ni tan sols de rigorositat: per trobar tots els detalls d'un mot, què més fàcil que consultar un bon diccionari, com més gros millor. Per sort els catalans anem folgats de bons filòlegs que s'han dedicat a confeccionar diccionaris monstruosos que ja els agradaria tenir a altres llengües més xerrades. A títol il·lustratiu, l'Alcover-Moll i el Coromines.

Finalment, us recordem que el que trobareu en aquestes pàgines no és més que un tast, una tria, un pesic de l'univers RodaMots. Com deia mossèn Alcover quan li demanaven per una paraula, «A la calaixera en tenc més...». A www.rodamots.com també n'hi ha un bon gavadal. Us hi esperem i, si encara no us hi heu subscrit, ho podeu fer en un parell de clics. No us en penedireu. Com més serem, més riurem.

JORDI PALOU

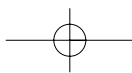
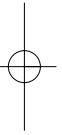
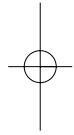
Elogi encara més breu

Encara que la brama diu que els filòlegs són uns pesats i els correctors uns torracollons, en el riquíssim cosmos dels lingüistes del país hi ha planetes de tota mena. I en Jordi Rodamots, perdó, Palou, n'és un de molt especial: potser perquè no ha estudiat Filologia ni fa de corrector,

és un planeta d'aquells que va a la seva, un satèl·lit que no segueix l'òrbita de cap altre i que segur, però segur, eh?, que deu ser un dels més endreçadets de l'univers. Perquè si una cosa és certa, i ara ja no parlo de brames sinó d'experiència pròpia, és que exercint de lingüista costa molt mantenir l'ordre, saber on tens les coses i sobretot trobar-les quan les has de menester. Mossèn Alcover deia que n'hi tenia més, a la calaixera, de mots; ara, la feina hauria estat trobar-los. Per això per mi ha estat tan estimulant (i tan fàcil) ajudar-lo a fer aquest llibre: perquè no només té nas per a les coses de la llengua (virtut imprescindible per als del gremi, com molt bé va sentenciar en Miquel Camiller, l'únic detectiu lingüista del país), sinó que sap disposar cada mot al seu lloc. Ell ha estat l'organitzador del joc, ha distribuït pilotes i ha fet passes en profunditat, i jo m'he limitat als un contra un amb el porter o a posar el caparró en algun córner.

Una segona virtut infreqüent que té el rodamotaire en cap, i no ho dic perquè sí, és la iniciativa, allò que al meu poble en diuen tenir empenta. De tant en tant munta uns concurssets perversos que fan anar de corcoll els subscriptors durant una setmana i que demostren que els lletraferits tenen molta més fantasia que no sembla. Nosaltres ens vam conèixer precisament quan en preparava un, i va ser amor-odi a primera vista, perquè resulta que... No, mira, sabeu què, ja us ho explicaré un altre dia, perquè el xoc va ser tan fort que m'ho vaig apuntar tot per no descuidar-me res, si mai ho havia d'explicar. I ara, ves per on, no sé on els he deixat, aquell coi de papers...

PAU VIDAL

Homemots

Són parents de sinònims i antònims, però més importants. Ep!, si el personatge s'ho val, és clar. Perquè els ep!ònims són mots formats a partir d'un personatge (real o fictici), com ara *pantagruèlic* (del personatge Pantagruel, de Rabelais) o *cicerone* (derivat de Ciceró, polític, escriptor i orador romà).

piquiponada

Error de lèxic per confusió del significat de paraules o frases fetes, com ara *hemircirco* per *hemiciclo*, *llengua vesper-tina* per *viperina*, *condicions aquàtiques* per *acústiques*, etc.
També: pich-i-ponada

[*Etimologia* — Dels cognoms del polític lerrouxista Joan Pich i Pon (1878-1937).]

És el cas de dos epònims que designen un *lapsus linguae* hilarant: *spoonerism* en anglès i ***piquiponada*** en català. Totes dues denominacions provenen de personatges públics coetanis que en el seu dia es van fer populars per les seves constants rellis-

caedes verbals. L'anglès era el reverend William A. Spooner (1844-1930), un professor d'Oxford capaç de confondre «*a half-formed wish*» (un desig creixent) amb «*a half-warmed fish*» (un peix a mig fer) en un discurs inaugural en presència de la reina Victòria. El català es deia Joan Pich i Pon (1878-1937) i va arribar a ser alcalde de Barcelona. Pich era capaç de parlar de la batalla de «Waterpolo», esmentar el «conflicte nipojaponès» o aconsellar de prendre les coses en «petites diòcesis».

MÀRIUS SERRA, *Verbàlia*
(Barcelona: Empúries, 2000)

estraperlo

- 1 Negoci il·legal amb productes intervinguts per l'estat, venuts a preus abusius.
- 2 (*p. ext.*) Mercat negre, acció irregular.

[*Etimologia* — Combinació dels noms de Daniel Strauss i el seu soci Perl (o Perlowitz, segons altres versions). Strauss i Perl van inventar una ruleta trucada que van voler legalitzar a l'Espanya dels anys trenta. L'afer causà un escàndol de grans proporcions que va afectar diversos polítics, sobretot lerrouxistes.]

Els anys de la postguerra van ser uns anys durs i difícils. Per tot arreu hi havia manca de productes de primera necessitat. Els productes alimentaris escassejaven, més que per la poca producció per les elevades taxes que el govern imposava a productors i comerciants. Aquesta situació va conduir a l'aparició d'un comerç clandestí, l'anomenat **estraperlo**. Consistia a comerciar amb productes de qualsevol tipus —nor-

malment articles de primera necessitat, sobretot aliments—evitant de pagar-ne les taxes.

VICENT PUIG DAVIU, «Un cas d'estraperlo
a Xeresa: Daniel Pellicer 'Moliner'»
(*La Cisterna* [Xeresa, Safor], núm. 14, juliol 2003)

magnòlia

- 1 Gènere d'arbres de la família de les magnoliàcies (*Magnolia sp*), de fulles simples, alternes, el·líptiques, coriàcies i d'un verd fosc brillant i de flors blanques molt vistoses.
- 2 Flor de la magnòlia.

[*Etimologia* — Del llatí científic *magnolia*, terme creat el 1703 pel botànic francès Charles Plumier (que, malgrat les aparences, *no* va ser l'inventor del plumier) en honor del seu col·lega Pierre Magnol (1638-1715).]

Per això, ara que les **magnòlies** estan en flor —com les excepcionals del Jardí Botànic de València—, és bo de recordar el *père* Charles Plumier. Perquè abans de morir, encara va tenir forces de descriure noves espècies de les regions tropicals, com la begònia, que va dedicar a Michel Begon, governador francès de Santo Domingo i gran col·leccionista de plantes i animals, o com la fúcsia, en honor al botànic bavarès Leonhard Fuchs, o com la bella magnòlia, que li fou dedicada al seu vell company i amic Pierre Magnol.

MARTÍ DOMÍNGUEZ, «Clarissimo Plumerio»
(*El Temps*, 10-vi-2003)

galindaina

- 1 Adorn o objecte de fantasia de poc valor.
- 2 [*generalment en pl.*] Aparença d'una persona, d'un discurs, etc. enganyosa, destinada a impressionar els altres; fotesa.

Tot això que diu el candidat només són galindaines. Quan ens apujaran les pensions?

[*Etimologia* — Del nom de persona Galindo, típic d'antics aragonesos i muntanyencs del Pirineu, per considerar que sobretot ells usaven aquestes menuderies.]

Em va deixar passar, va tancar la porta i em va menar fins a un salonet decorat amb un mal gust evident: cretones, **galindaines** i sengles pòsters fotogràfics amb nus que es volien artístics. Una de les nimfes era ella.

—T'agrado? —em va preguntar quan va descobrir que mirava la fotografia de la paret—. Diuen que al natural guanyo.

JAUME FUSTER, *Les claus de vidre*
(Barcelona: La Magrana, 1984)

En la música és molt fàcil de fer jocs de mans i **galindaines** per tal de donar una impressió d'originalitat; allò difícil és deixar en una obra una marca genuïnament personal, tot i servir-se del llenguatge corrent i comprensible.

PAU CASALS, al llibre de Josep M. Corredor,
Converses amb Pau Casals (records i opinions d'un músic)
(Barcelona: Selecta, 1967)

tiberi

Àpat suculent.

Per Nadal anem de tiberi en tiberi.

[*Etimologia* — Probable al·lusió a l'emperador romà Tiberi (Roma 42 aC-Capri 37 dC) per les seves fartaneres i orgies, reforçada per l'influx de mots com *tibar*, *tip*, *atipar* i el sufix derivatiu de mots com *captiveri*, *encanteri*, *vituperi*.]

El fet que, de la virtut intel·lectual, anomenada amb paraula grega, *synderesis*, llatinitzada, n'hagi sortit la de «senderi» —recordem la dita «aquell no té seny ni senderi»—, diu molt en favor de la formació clàssica de les persones que ja en èpoques llunyanes l'empraven. I no és estrany que, del nom d'un emperador, i de la seva abundosa taula, en descendeixi una paraula ben expressiva: «**tiberi**».

FERRAN BLASI I BIRBE, «Les llengües, com a medi
i mitjà de la teologia, el dret i la pastoral»
(*Temes d'Avui*, 2n semestre de 1999)

Ep!, i amb això també hi jugava la classe periodística, sempre amatent a compartir una bona teca i compensar el convidat a menjar de franc amb una bona crònica. Per sort això s'ha acabat, o diguem que s'ha reduït força. Ara els polítics, en general, saben que no cal pagar un **tiberi** per donar amplitud mediàtica a un acte.

JOSEP PUIGBERT, «Farts de polítics i polítics farts»
(*El Punt*, 6-IX-2006)

Molt de mot per no res

Igual que els acudits, no hi ha res de més inútil que intentar explicar una onomatopeia. Ho diem perquè volíem aclarir com és que les paraules que designen sorolls solen ser d'origen onomatopeic, però el cert és que dient-les en veu alta s'entén a la primera i s'estalvien explicacions. No ho feu al metro, per això.

fressa

Soroll continuat, brogit.

La fressa de l'aigua del torrent.

Quan menjaven, els cucs de seda feien una fressa que m'evocava temps passats.

«Molta fressa i poca endreça»: es diu del qui fa molta feina, almenys aparentment, per una cosa de resultats nuls o insignificants.

Descobrí a uns quants metres d'ell dues figures femenines, quietes, silencioses. Alçà els ulls i contemplà per un instant el nimbe de la lluna i escoltà el ritme interior, somort, el seu ba-

tec dolorós aliant-se amb la **fressa** de tot allò que, en la nit i prop d'ell, vivia.

PERE CALDERS, «Primera part d'Andrade Maciel»,
Gent de l'alta vall (1957)

S'havia sentit **fressa** a l'entrada. El soroll d'una clau que entrava al pany i girava, després unes passes, un cop de porta i res més. Tots tres esperàvem que l'Hug aparegués pel corredor, però al rebedor ningú no havia obert cap llum ni se sentia fressa de passes que avançaven.

EMILI TEIXIDOR, *Les rates malaltes*
(Barcelona: Cruïlla, 1991)

brogit

Successió confusa de sorolls, remor que mou una multitud, un corrent d'aigua, els rompents de la mar, el vent en el fullatge.

[*Etimologia* — D'origen incert, probablement de *brugire*, encreuament entre el llatí *rugire*, 'rugir', i el seu sinònim cèltic *bragere*, 'bramar'.]

El silenci
no és més que **brogit**
contingut.

No sents com xiula
dins la nit.

MONTSERRAT ABELLÓ, *Foc a les mans*
(Barcelona: Columna, 1990)

terrabastall

- 1 Estrèpit que fa una cosa grossa en caure a terra.
El piano va caure del tercer pis fent un bon terrabastall.
- 2 Daltabaix.
Aquest terrabastall acabarà d'enfonsar l'empresa.

[*Etimologia* — Possible alteració de *tabustoll*, *tabustar*, amb la variant *tarabustar*, per influx de mots de sentit semblant, com *terratrèmol* o l'occità antic *batestal*, 'tumult'.]

Vaig allargar un braç i vaig trobar una aresta de pedra. En el mateix moment es va sentir un gran **terrabastall** com si vora meu caigués una muntanya de vidre. Lluny es veia una mica de claror i aquella claror em va estirar endavant. Sempre semblava que hi era a tocar i mai no hi arribava. Volia cridar i no podia, volia córrer i no podia.

MERCÈ RODOREDA, *Quanta, quanta guerra...*
(Barcelona: Club Editor, 1986)

zumzeig

- 1 Moviment alternatiu i repetit de pujada i baixada, com el de les ones, d'una cosa que vibra.
- 2 Remor sorda i continuada que mou un abell, una multitud de persones, etc.

[*Etimologia* — D'origen onomatopèic.]

Tant a les clares com a les fosques,
res de basardes, res de perills:

Molt de mot per no res

25

tots els migdies, **zumzeig** de mosques,
tots els capvespres, desmai de grills.

JOSEP M. DE SAGARRA, «El cementiri
dels mariners», dins *Àncores i estrelles* (1936)

esclafit

Soroll sec, agut, sobtat, produït per un tret, una ruptura,
un cop de fuet, etc.

Sentiem els esclafits que feien les castanyes posades al foc.

Els esclafits de riure ressonaven per tota l'escala.

La resta, vostès ja la deuen conèixer: reculem cap a l'instant
fundacional de l'univers, i els entesos calculen les dimensions
de l'**esclafit** inicial. Molt bé: l'univers començà, fa quinze mil
milions d'anys, amb l'espetec d'un punt que era quasi no res
però era tot. D'allà, o d'allò, venim vostès i jo, el cel i les es-
trelles i l'amor que les mou.

JOAN F. MIRA, «L'escuma quàntica»
(*El Temps*, 6-II-2001)

El mot i qui el vetlla

«He mort el llop, he mort el llop!», anunciava en Manelic fent ús de la forma clàssica del participi de *matar* que avui ha estat substituïda per la moderna *matat*. Per sort, la resta de la família estan ben vius, malgrat la fama de tabú que arrossequen.

sebollir

Posar un mort a la tomba, enterrar-lo.

[*Etimologia* — Del llatí *sepulture*, alteració del llatí clàssic *sepelire*, mateix significat, per influx del seu participi *sepultus* i els substantius *sepultura*, *sepulcrum*.]

Analitzà la llegenda balcànica segons la qual així com l'aigua oculta influeix en els vivents, de la mateixa manera un cadàver **sebollit** actua en el món exterior. La vida vegetal impedeix que la sang del difunt es coaguli. El rosat de les galtes és com una flor de la mort que brolla per una romanalla de vida.

JOAN PERUCHO, *Les històries naturals*
(Barcelona: Destino, 1960)

Recordo que, a Nàpols, [el 1936] vaig coincidir amb un gran hispanista, el professor de literatura espanyola en aquella universitat, Ezio Levi, que em va acompanyar per tota aquella ciutat tan suggerent i bella. Vam visitar el sepulcre de «la trista reina», la que, emprant un castellanisme, ara en diríem «la reina mare» —en català antic, volia dir la reina vídua—, Joana d'Aragó, germana del Rei Catòlic i segona muller del rei Ferran I de Nàpols. Em va mostrar també el monestir de les clarisses, on és **sebollida** una filla natural de Lope de Vega, monja franciscana.

MIQUEL BATLLORI, *Records de quasi un segle*
(Barcelona: Quaderns Crema, 2000)

necrològica

- 1 Notícia d'un personatge, mort de poc.
- 2 Article o discurs breu en què s'elogia una persona que ha mort.

A partir dels 70 anys, són ben poques les celebritats que no tenen la necrològica a punt a les redaccions dels diaris.

[*Etimologia* — De *necro-*, forma prefixada del mot grec *nekros*, que significa 'cos mort', i *-logia*, forma sufixada del mot grec *lógos*, que significa 'paraula, raó, teoria, tractat'.]

Sens dubte, però, la concreció més habitual del tal gènere és la **necrològica**. Forma breu, d'expressió tant oral com escrita, formulada quasi sempre quan el cos de qui té per objecte està com qui diu encara calent i, doncs, sovint mancada del menor distanciament objectivador, crític, raó per la qual tendeix a degenerar en patètic ditirambe, si no en flagrant palinòdia.

JOSEP MURGADES, «Gènere 'necro'»
(*El Punt*, 21-I-2004)

albat

Criatura morta abans de tenir ús de raó.

[*Etimologia* — Del llatí *albatús*, ‘vestit de blanc’, perquè els infants morts són amortallats de blanc i posats dins un baül blanc, en significança de la innocència baptismal. En l’alta Edat Mitjana es deien *albat* els batejats de fresc, fins que es llevaven l’alba o vestit blanc que era l’emblema de la puresa.]

La meva aparició vingué a alegrar una casa que massa vegades havia estat desolada pel fantasma de la mort. De set germans que hauríem estat, els cinc primers —trens nens i dues nenes— havien desaparegut un darrere l’altre en plena infantesa i de malalties curtes, sorprenents, que els metges no encertaven a definir. Les dues germanetes moriren amb vint-i-quatre dies de distància entre un **albat** i l’altre. La successió de cops adversos havia posat en el cor de mon pare i de ma mare un batec d’esglai davant les naixences venidores.

FRANCESC DE B. MOLL, *Els meus primers trenta anys*
(1903-1934) (Palma: Moll, 1970)

Tinc les parets del dormitori plenes de fotografies d’**albats**, individus que a penes existiren. Em reconforten, en moments de cabòries. Els seus rostres exempts de pressa minimitzen els meus problemes, els dissipen. Vaig escollir i fotografiar, d’entre diversos cementeris, cares galtudetes, redonetes, angelets en ple son etern, amb cabells humits o desfets pel patiment previ a la calma, vestits en bolquers blancs, de punt, amorosament confeccionats per mares o àvies.

MANUEL BAIXAULI, *L’home manuscrit*
(Palma: Moll, 2007)

canyet

Lloc on es llencen o s'enterren les bèsties mortes.

anar-se'n al canyet: (*fig.*) Morir.

[*Etimologia* — Del llatí *cannetum*, 'lloc ple de canyes'. De *canna*, 'canya', també es deriven altres mots com ara *cannell*, *canó*, *canyella*, *escanyar* i *escanyolit*.]

Pel que sembla, els liberals lingüístics es deleixen pel criteri de rendibilitat i per deixar que actuïn les lleis del mercat, sense cap restricció: les llengües fortes, a la glòria; les febles, al **canyet** (que és on enterren les bèsties mortes).

JESÚS TUSON, *Una imatge no val més que mil paraules*
(*Contra els tòpics*) (Barcelona: Empúries, 2001)

